

УДК 658.012.122

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.06.07>

Гришова Інна Юріївна,
доктор економічних наук, професор,
запрошений професор
Цзянсунського педагогічного університету
ORCID 0000-0001-6276-7619
2606147@ukr.net

Дяченко Олексій Петрович,
доктор наук з державного управління, доцент,
запрошений професор
Цзянсунського педагогічного університету
ORCID 0000-0001-9670-2266
oleksa1983.03@gmail.com

Герасименко Анастасія Віталіївна,
магістр з обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету
ORCID 0000-0003-5423-1715
nastusha435323@gmail.com

БЕНЧМАРКІНГ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація

У статті досліджується практичний досвід застосування бенчмаркінгу як методу наукових досліджень із метою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є дослідження ролі і впливу бенчмаркінгу в сучасних методах дослідження та його практичне застосування в розвитку аграрного виробництва шляхом підвищення конкурентоспроможності сільського господарства.

Наукова новизна. Впроваджено практичний досвід застосування бенчмаркінгу в розвитку аграрного сектору економіки з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства. Розраховано основні економічні показники реально функціонуючого господарства, що може використовуватися з метою порівняння для інших господарюючих суб'єктів у цій галузі.

Висновки. Наведені у своїй логічній послідовності аргументи актуалізують та об'єктивізують проблематику використання бенчмаркінгу в діяльності різних за розміром сільськогосподарських підприємств України: від малих фермерських господарств, розміром 30–300 га, до величезних агрохолдингів, які мають у своєму розпорядженні десятки або навіть сотні тисяч гектарів землі.

Згідно з проведеним аналізом діяльності сільськогосподарського підприємства можна зробити висновок, що насамперед необхідним є зниження собівартості продукції тваринництва, адже запас росту цін на продукцію скотарства є доволі незначним порівняно з цінами на світовому ринку. Також важливим елементом розвитку тваринництва є державна підтримка виробників м'яса і молока, яка здійснюється в усіх розвинених країнах, відрізняючись лише формою та змістом.

Отже, сільгосп підприємства України повинні мати змогу отримати нові ідеї щодо вдосконалення та розвитку свого бізнесу, обмінятися досвідом з іноземними колегами, визначити свої слабкі та сильні сторони (у порівнянні з іншими), дізнатися, наскільки ефективні та конкурентоспроможні окремі технології, якими є перспективи розвитку тієї чи іншої галузі.

Ключові слова: бенчмаркінг, сільське господарство, конкурентоспроможність, скотарство, практичний досвід.

Gryshova Inna Yu.,

Doctor of Economics, Professor,
Visiting Professor at the Jiangsu Normal University
ORCID 0000-0001-6276-7619
2606147@ukr.net

Diachenko Oleksii P.,

Doctor of Science in Public Administration, Associate professor,
Visiting Professor at the Jiangsu Normal University,
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0001-9670-2266
oleksa1983.03@gmail.com

Gerasimenko Anastasia V.,

MSc in Accounting and Taxation,
Odessa State Agrarian University
ORCID 0000-0003-5423-1715
nastusha435323@gmail.com

BENCHMARKING AS A METHOD FOR IMPROVING COMPETITIVENESS OF AGRARIAN ENTERPRISES: PRACTICAL APPLICATION EXPERIENCE

Abstract

The article explores the practical experience of using benchmarking as a method of scientific research in order to increase the competitiveness of agricultural enterprises.

***The purpose of the article** is to investigate the role and impact of benchmarking in modern research methods and its practical application in the development of agrarian production, by improving the competitiveness of agriculture.*

***Scientific novelty.** Practical experience of applying benchmarking in the development of the agrarian sector of the economy is introduced in order to increase the competitiveness of agriculture. The basic economic indicators of a really functioning economy are calculated, which can be used to compare for other business entities in the industry.*

***Conclusions.** Thus, the arguments presented in their logical sequence actualize and objectify the problem of using benchmarking in the activities of agricultural enterprises of Ukraine in different sizes: from small farms, 30-300 ha in size, to huge agroholdings that have dozens, and even and hundreds of thousands of acres of land.*

According to the analysis of the activity of an agricultural enterprise, it can be concluded that, first of all, it is necessary to reduce the cost of livestock production, because the stock of rising prices for livestock products is rather insignificant compared to prices on the world market. Another important element in livestock development is government support for meat and milk producers, which is implemented in all developed countries, differing only in form and content.

Therefore, Ukrainian agricultural enterprises should be able to get new ideas for improving and developing their business, to exchange experience with foreign colleagues, to identify their weaknesses and strengths (in comparison with others), to know how effective and competitive individual technologies are, what are the prospects for development of this or that industry.

***Key words:** benchmarking, agriculture, competitiveness, animal husbandry, practical experience.*

Постановка проблеми. Сільське господарство – галузь в Україні, що відіграє значну роль в економіці країни в цілому, забезпечуючи населення продуктами харчування, а переробну промисловість – сировиною. Сільськогосподарське виробництво забезпечує становить 12 % у валовому внутрішньому

продукті, займаючи третє місце після оптової й роздрібної торгівлі та переробної промисловості, а також є найбільшим джерелом валюти, яка надходить державі і забезпечує стабільність української гривні. Сільське господарство зараз демонструє активний розвиток, тож вітчизняні аграрії повинні ско-

ристання попитом на свою продукцію для розвитку галузі, що має стати стимулом для інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектору. Такий розвиток неможливий як без удосконалення національного законодавства щодо розвитку інновацій [1], так і застосування сучасних економічних методів, що мають на меті подолати розрив у конкурентоспроможності між вітчизняними та іноземними сільськогосподарськими товаровиробниками.

Одним із напрямків економічної думки, що спрямований на забезпечення сталого, конкурентоспроможного розвитку та функціонування певної складової частини маркетингової системи на різних ринках товарів і послуг з обов'язковим урахуванням маркетингового середовища, є бенчмаркінг. Він став невід'ємною частиною діяльності підприємства з метою створення його стратегічної стійкості та конкурентоспроможності на ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно зазначити, що дослідження бенчмаркінгу та його вплив на розвиток конкуренції здійснювали як зарубіжні вчені, зокрема Б. Андерсен, В. Брукхард, Г. Ватсон, Р. Кемп, Ф. Котлер, С. Міллер, М. Спендоліні, Д. Харінгтон, так і вітчизняні: І. Аренков, Г. Багієв, І. Данілов, Д. Маслов, М. Михайлова та багато інших. Популярність бенчмаркінгу зростає, про що свідчить значна кількість публікацій із цієї проблематики. Однак доволі важко знайти практичні аспекти застосування підходів бенчмаркінгу, оскільки більшість праць орієнтована на розкриття теоретичних підходів стосовно поняття бенчмаркінгу, його класифікації та ролі в сучасних методах дослідження. Застосування методів бенчмаркінгу з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, зокрема галузі тваринництва, залишається невисвітленим у наукових доробках вчених-економістів. Враховуючи посилення впливу глобалізації на розвиток сільськогосподарського виробництва, залишаються невирішеними питання, що потребують подальших досліджень стосовно застосування бенчмаркінгу як ефективного методу підвищення конкурентоспроможності сільського господарства в цілому та галузі тваринництва зокрема.

Метою статті є дослідження ролі і впливу бенчмаркінгу в сучасних методах дослідження та його практичне застосування в

розвитку аграрного виробництва шляхом підвищення конкурентоспроможності сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світової та національної економіки обов'язковою умовою підвищення конкурентоспроможності є застосування новітніх технологій маркетингу, однією з яких виступає бенчмаркінг.

Сьогодні бенчмаркінг разом із менеджментом і маркетингом входить до трійки найпоширеніших методів управління бізнесом і цілком справедливо сприймається як новий напрямок розвитку економічної науки.

Бенчмаркінг (від англ. *benchmark* – початок відліку, опорна точка, етап) – це механізм порівняльного аналізу ефективності роботи однієї компанії з показниками інших, більш успішних фірм. Термін «*benchmark*» був запозичений в галузях будівництва та гірської промисловості, де ним позначається фіксована точка, місце розташування якої визначено в трьох вимірах [2, с. 7].

Брукхардт В. під бенчмаркінгом розуміє вид діяльності, що пов'язаний із клієнтами, технологією та культурою підприємництва, здійснюється при плануванні з орієнтацією на створення цінностей і компетенцій [3].

Кемп Р., як засновник бенчмаркінгу, тлумачить його як пошук кращих методів, що ведуть до поліпшення діяльності [4].

Ширше тлумачення терміну наводить у своїй праці Г. Ватсон: «Бенчмаркінг – це процес систематичного й безперервного виміру: оцінка процесів підприємства і їхнє порівняння із процесами підприємств лідерів у світі з метою одержання інформації, корисної для вдосконалення власної діяльності» [5].

Найбільш повне визначення терміну бенчмаркінгу, на наш погляд, зробив Б. Андерсен: «Бенчмаркінг – це постійне вимірювання і порівняння окремого бізнес-процесу з еталонним процесом провідної організації для збору інформації, яке допоможе підприємству визначити мету свого удосконалення й проведення заходів щодо поліпшення роботи» [6].

Отже, беручи до уваги тлумачення, наведені відомими науковцями, можна сказати, що бенчмаркінг, з однієї сторони, – це порівняння своїх показників із показниками інших організацій: конкурентами й організаціями-лідерами, а з іншої, – вивчення й за-

стосування успішного досвіду інших у своїй організації.

Також можна зазначити, що під бенчмаркінгом розуміють вивчення та використання чужого досвіду, оцінку його цінності для своєї компанії, організації, галузі або країни й адаптацію до умов їх діяльності.

Сьогодні бенчмаркінг трактується як «беззупинний системний пошук і впровадження найкращих практик, що приведуть організацію до більш досконалої форми».

Сільськогосподарські підприємства всього світу, починаючи з 1996 року, беруть участь у проекті *agri benchmark*, який здійснює аналіз конкурентоспроможності та ефективності виробників рослинницької продукції, яловичини й молока.

Тому з метою підтримки українських господарств на шляху до підвищення ефективності господарювання й нарощування продуктивності, покращення якості роботи, зниження їх витрат та підвищення доходів як в цілому по галузі, так і в тваринництві, зокрема м'ясному та молочному скотарстві, необхідно застосовувати підходи бенчмаркінгу.

Наразі Україна не є світовим лідером із виробництва яловичини та молока, хоча за підсумками 2018 року наша держава увійшла в ТОП-5 експортерів вершкового масла. Закупівельні ціни на молоко та яловичину в Україні знаходяться на низькому рівні, причому собівартість виробництва продукції скотарства є високою. Така ситуація впливає на скорочення поголів'я ВРХ. Відгодівля худоби та виробництво молока залишаються збитковими, хоча за рахунок дешевих кормів, які одержує галузь, можна було б розраховувати на більш прибуткову діяльність. Але збільшенню поголів'я перешкоджає посилена кризою низька платоспроможність населення, що, у свою чергу, не дозволяє переробникам закуповувати більше м'яса й платити гідну ціну аграріям.

Стимулюючими факторами для створення тіньової економіки у сфері торгівлі, у тому числі експорту та імпорту продукції

сільського господарства, є незаконна підприємницька діяльність, а також відсутність достовірної інформації щодо обсягів продажів, найменування та походження товарів, поставальників, реалізаторів та покупців, що також впливає на економічну ефективність виробництва [7, с. 185]. Тіньова економіка значною мірою впливає на галузь сільського господарства через тіньовий ринок оренди землі та відповідно неповну сплату податків із виробленої продукції на цих ділянках [8]. Зазначений факт має слугувати додатковим поштовхом до детального аналізу виробничих процесів у господарствах, пошуку резервів підвищення ефективності в середині господарства та мінімізації витрат [9]. Лише таким чином можна розраховувати на конкурентоспроможність та прибутковість у довгостроковій перспективі, а бенчмаркінг-аналіз послужить у цьому випадку чудовим інструментом [10].

Заслужують на увагу звіти по галузі з аналізом витрат і доходів «показових» господарств, які в подальшому використовуються з метою порівняння для інших господарюючих суб'єктів у цій галузі [11]. Так звані «показові» або «типові» господарства – це підприємства, змодельовані на основі реальних показників схожих господарств. Саме таке господарство спробуємо дослідити, визначивши основні показники його діяльності [12].

Товариство з обмеженою відповідальністю ТОВ «Трофімова» знаходиться в с. Молодіжне Овідіопольського району Одеської області. Господарство реформоване в травні 2011 року, займається виробництвом зерново-молочної продукції та займає досить вигідне адміністративно-економічне та природно-кліматичне положення.

Обґрунтовуючи розміри досліджуваного господарства, проведемо кілька етапів розрахунків: для початку на основі *Табл. 1* здійснимо аналіз розмірів сільськогосподарських угідь, ріллі, забезпеченість необоротними активами, структури основних виробничих фондів та чисельності працюючих.

Таблиця 1

Розміри сільськогосподарського виробництва та забезпеченість виробничими ресурсами ТОВ «Трофімова»

Показники	Роки			2018 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	+;-	%
Загальна площа сільськогосподарських угідь, га	2001	2090	2102	101	105,0
з них: рілля	2001	2090	2102	101	105,0

Валова продукція (в постійних цінах 2010 р.), тис. грн.	10004	15580	14150	4146	141,4
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, чол.	52	51	49	-3	94,2
у тому числі в: рослинництві	25	24	23	-2	92,0
тваринництві	27	27	26	-1	96,3
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн	6544	8361	14925	8381	228,1
у т.ч.: на 100 га сільськогосподарських угідь	327	409	730	403	223,4
на 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві	126	164	305	179	242,1
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн	20032	20104	27989	7957	139,7
Поголів'я тварин на кінець року, гол.:					
великої рогатої худоби	271	214	152	-119	56,1
у т.ч.: корів	140	138	70	-70	50,0
На 1 середньорічного працівника зайнятого в сільськогосподарському виробництві, га: сільськогосподарських угідь	39	40	42	3	108,3
Всього енергетичних ресурсів, к.с.	3340	3870	6235	2895	186,7
у т.ч.: на 100 га сільськогосподарських угідь	167	189	305	138	182,8
на 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві	64	76	127	63	198,1

Дані таблиці свідчать, що сільськогосподарські угіддя господарства дещо збільшилися за досліджуваний період – на 5 %, що в абсолютному виразі склало 101 га.

Вартість основних виробничих фондів збільшилася на 8382 тис. грн., або у 2,3 рази, у тому числі в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та на одного середньорічного працівника. Вартість оборотних засобів збільшилася на 40 % за рахунок зростання вартості запасів, незавершеного виробництва та значних залишків готової продукції, вартістю 8,7 млн. грн.

Енергетичні потужності в цілому по господарству зросли на 2895 к.с., зокрема в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь – на 78 %, а в розрахунку на одного середньооблікового працівника – на 98 %, що викликано оновленням сільськогосподарської техніки в господарстві.

Середньорічна чисельність працівників сільського господарства при цьому зменшилась на 3 особи або 6 %, при цьому в рослинництві – на 2 особи, а в тваринництві – на 1 особу.

Середньорічне поголів'я великої рогатої худоби зменшилося за три роки на 119 голів або 44 %, а корів скоротилося на 70 голів або на 50 %. Вирощування свиней не здійснюється з 2016 року.

Вартість валової продукції коливається за період дослідження, але в 2018 році вона зросла на 4146 тис. грн.

Тобто, загалом господарство має різнопланові тенденції стосовно розмірів виробництва.

Дослідимо абсолютні показники обсягу виробництва продукції та фінансові показники і визначимо, наскільки змінилися вони в динаміці за дослідний період протягом 2016–2018 років (Табл. 2).

Таблиця 2

Основні результати діяльності ТОВ «Трофімова»

Показники	Роки			2018 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	+;-	%
Вироблено, ц:					
– зерна	46102	94797	57728	11626	125,2

– насіння соняшнику	8580	5008	8180	-400	95,3
– приріст живої маси ВРХ	334	596	215	-119	64,4
– молока	3425	3268	2682	-743	78,3
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції – всього, тис. грн	26434	47927	39345	12911	148,8
у тому числі в: рослинництві	22388	43500	35051	12663	156,6
тваринництві	2707	4427	4294	1587	158,6
Собівартість реалізованої продукції – всього, тис. грн	21220	30582	25096	3876	118,3
у тому числі в: рослинництві	14452	26081	16640	2188	115,1
тваринництві	5043	5412	7350	2307	145,7
Валовий прибуток(+), збиток(-) від реалізації продукції – всього, тис. грн	5214	17345	14249	9035	273,3
у тому числі в: рослинництві	7936	17420	18411	10475	232,0
тваринництві	-2336	-986	-3056	-720	130,8
Чистий прибуток, тис. грн.	3987	15803	9168	5181	229,9
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %	25	57	57	32	x
у тому числі в: рослинництві	55	67	111	56	x
тваринництві	-46	-18	-42	5	x

Обсяги виробництва зерна в 2018 році порівняно з 2016 роком зросли на 25 %, насіння соняшнику навпаки скоротилося на 5 %. Виробництво продукції галузі тваринництва скоротилося по молоку на 22 %, а приріст живої маси ВРХ на 35,6 %.

Сума чистого доходу від реалізації збільшилася у 1,5 рази або на 12911 тис. грн, при цьому собівартість реалізованої продукції теж зросла на 3876 тис. грн або 18,3 %, але достатньо швидшими темпами на фоні підвищення виручки, що є досить позитивним явищем в оцінці ефективності здійснення виробничої діяльності підприємства.

Виходячи із ситуації, що склалася, підприємство у звітному році отримало чистий прибуток у сумі 9186 тис. грн, що більше в 2,3 рази порівняно з базисним роком. При

цьому збитковим по всіх роках дослідження є виробництво та реалізація продукції в галузі тваринництва, валовий збиток якої у 2018 році склав 3056 тис. грн.

Щодо виробництва та реалізації продукції рослинництва, то тут виробнича програма здійснюється достатньо ефективно, що дало змогу отримати валового прибутку у звітному році у 1,6 рази більше, ніж у базисному.

Отже, проведена економічна характеристика ТОВ «Трофімова» характеризує його як достатньо ресурсно забезпеченого для здійснення рентабельної діяльності.

На основі даних, наведених у Табл. 3, розглянемо сукупність показників, що характеризують економічну ефективність виробництва.

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва продукції в ТОВ «Трофімова»

Показники	Роки			2018р. до 2016р.	
	2016	2017	2018	+;-	%
Вироблено на 100 га ріллі, ц:					
· Зерна	2303,9	4640,1	2825,6	521,7	122,6
· Насіння соняшнику	428,8	245,1	400,4	-28,4	93,4
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, тис. грн:					
· Приросту живої маси ВРХ	16,7	29,2	10,5	-6,2	63,0

· Молока	171,2	160,0	131,3	-39,9	76,7
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, тис. грн:					
· Валової продукції	500,0	762,6	692,6	192,7	138,5
· Чистого доходу (виручки)	1321,0	2345,9	1925,8	604,8	145,8
· Валового прибутку	260,6	849,0	697,5	436,9	267,7
· Чистого прибутку	199,3	773,5	448,8	249,5	225,2
Вироблено на 1 середньорічного працівника, тис. грн					
· Валової продукції	192,4	305,5	288,8	96,4	150,1
· Чистого доходу (виручки)	508,3	939,7	803,0	294,6	158,0
· Валового прибутку	100,3	340,1	290,8	190,5	290,0
· Чистого прибутку	76,7	309,9	187,1	110,4	244,0
Вироблено ВП на 100 грн вартості основних засобів, грн	152,9	186,3	94,8	-58,1	62,0
Рівень рентабельності (+), збитковості (-)-всього, %	18,8	51,7	36,5	17,7	*

Виробництво зерна на 100 га ріллі внаслідок підвищення виробництва зросло на 522 ц або в 1,2 рази. Виробництво насіння соняшнику зменшилося на 7 %. Також зазнало скорочення виробництво продукції галузі тваринництва.

На 100 га сільськогосподарських угідь у господарстві збільшилося виробництво валової продукції на 192,7 тис. грн, що викликано зростанням валових зборів основних сільськогосподарських культур. Вихід чистого доходу від реалізації продукції на 100 га сільськогосподарських угідь у 2018 р. порівняно з 2016 р. зріс на 0,6 млн. грн, що відбулося в основному за рахунок зростання реалізаційних цін. Чистий прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь, що був отриманий господарством в 2018 році, збільшився і в звітному році зріс у 2,2 рази порівняно з базисним роком.

За рахунок зростання чисельності працівників у господарстві спостерігаємо більш значне зростання показників валової продукції (на 50 %), чистого доходу (в 1,6 раза), валового прибутку (в 2,9 раза) та чистого прибутку (в 2,4 раза).

У господарстві дещо знизилася капіталовіддача, що обумовлено більш швидшим зростанням вартості основних засобів, які беруть участь у виробництві порівняно зі збільшенням розміру валової продукції, отриманої в результаті виробничо-господарської діяльності.

Приведені економічні показники свідчать, що економічна ефективність сільсько-

господарського виробництва в ТОВ «Трофімова» в 2018 р. у порівнянні з 2016 р. підвищилась і має позитивну тенденцію розвитку.

Отже, за період 2016–2018 рр. у ТОВ «Трофімова» відбулося зростання виробництва зерна, а виробництво насіння соняшнику, приросту живої маси та молока навпаки скоротилося. Показники доходності дещо покращилися упродовж трьох останніх років, але в 2017 році господарство отримало найвищий розмір прибутку. Рентабельність господарської діяльності ТОВ «Трофімова» підвищується, досягнувши в 2017 році показника в 52 %.

Тваринництво дає змогу найбільш раціонально використовувати непридатні для землеробства луки і пасовища. Для годівлі тварин використовують не тільки спеціально вирощені рослинні корми, а й різноманітні відходи зернового господарства, технічних і баштанних культур, овочівництва тощо. Отже, тваринництво перебуває в тісному взаємозв'язку з рослинництвом і саме від їх ефективного поєднання залежить стійке та зростаюче виробництво у сільському господарстві.

Годівля сільськогосподарських тварин базується на знаннях хімічного складу кормів, фізіології тварин, перетравності і поживності кормів.

Розглянемо наявність та витрачання кормів у господарстві на прикладі даних витрат кормів за 2016–2018 роки, які наведені в Табл. 4.

Наявність та витрати кормів у ТОВ «Трофімова»

Показники	Роки			У середньому за 2016–2018 рр.	2018 р. до 2016 р., %
	2016	2017	2018		
Наявність кормів для усіх видів тварин на кінець року, ц к.од.	17338	11011	8562	12304	49,4
у тому числі: концентрованих	7572	6678	4223	6158	55,8
Витрати кормів на тварин усіх видів	18138	14290	10231	14220	56,4
у тому числі: концентрованих	7635	5446	3562	5548	46,7
грубих	4139	5212	3125	4159	75,5
соковитих	6200	3472	3459	4377	55,8
інших видів	164	160	85	136	51,8

У господарстві заготівля кормів майже повністю здійснюється власними силами, лише незначна частина корів закуповується в постачальників, в основному комбікорми. Наявність кормів на кінець року значно знизилася за 3 останніх роки, що викликано скороченням поголів'я сільськогосподар-

ських тварин та відповідно зменшенням обсягів виробництва продукції тваринництва. Близько половини кормів, що знаходилися в господарстві на кінець року, становили концентровані.

Структуру витрат кормів розглянемо на прикладі *Рис. 1*.

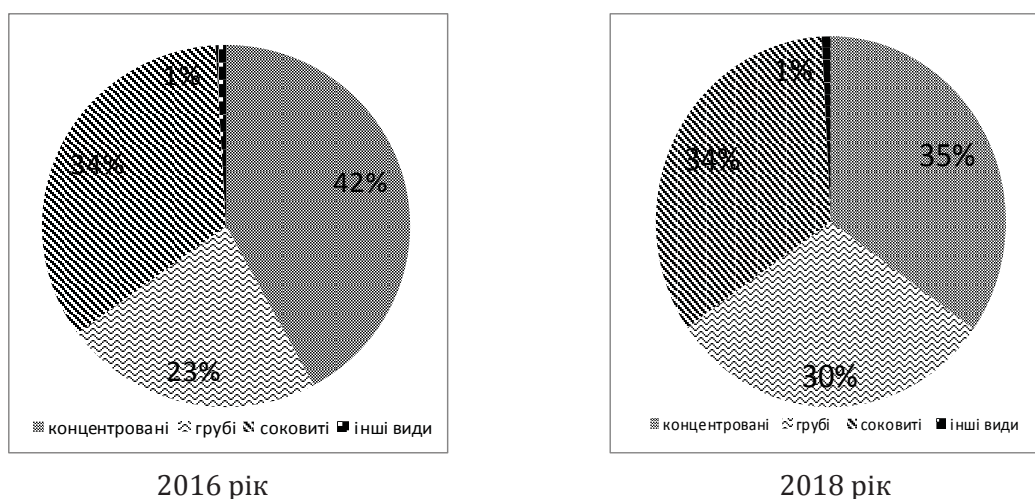

Рис. 1. Структура витрат кормів на годівлю тварин усіх видів в 2016 та 2018 роках, ц к. од.

Як видно з рисунку, в 2016 та 2018 роках у структурі годівлі найбільшу питому вагу займають концентровані корми – від 42 % у базисному році до 35 % у звітному році. Однаковий відсоток в структурі годівлі в 2016 та 2018 роках займають соковиті та інші види кормів – 34 та 1 % відповідно. На-

томість відбулося зростання частки грубих кормів на 7 %, що вказує на погіршення раціону годівлі великої рогатої худоби, що утримується в господарстві.

Розглянемо економічні показники виробництва продукції тваринництва в ТОВ «Трофімова» на прикладі даних, наведених у *Табл. 5*.

Таблиця 5

Економічні показники виробництва продукції тваринництва в ТОВ «Трофімова»

Показники	Роки			У середньому за 2016–2018 рр.	2018 р. до 2016 р., %
	2016	2017	2018		
Обсяг продукції, що вибула протягом року, ц					
– молоко	3425	3269	2689	3127,7	78,5

– жива вага великої рогатої худоби	334	596	215	381,7	64,4
Виробнича собівартість виробленої продукції, тис. грн					
– молоко	3338,1	2988,1	2550,7	2959,0	76,4
– жива вага великої рогатої худоби	2904,1	2424,2	1271,6	2200,0	43,8
у тому числі: вартість кормів, тис. грн					
– молоко	2310,6	1590,4	1425	1775,3	61,7
– жива вага великої рогатої худоби	2279,8	1537,1	842,8	1553,2	37,0
Питома вага витрат кормів в собівартості продукції, %					
– молоко	69,2	53,2	55,9	59,4	x
– жива вага великої рогатої худоби	78,5	63,4	66,3	69,4	x
Виробнича собівартість 1 ц виробленої продукції, грн					
– молоко	974,6	914,1	948,6	945,8	97,3
– жива вага великої рогатої худоби	8694,9	4067,4	5914,4	6225,6	68,0
Витрати кормів на виробництво 1 ц продукції, грн					
– молоко	674,6	486,5	529,9	563,7	78,6
– жива вага великої рогатої худоби	6825,7	2579,0	3920,0	4441,6	57,4

Як видно з даних Табл. 5, в господарстві скоротилося виробництво молока та приросту живої маси великої рогатої худоби. Аналогічні тенденції має виробнича собівартість виробленої продукції, яка також зменшилася, разом із скороченням витрат на корми, що використовуються для годівлі сільськогосподарських тварин, утримуваних господарством. Питома вага витрат на корми в собівартості продукції скоротилася.

Також скорочення зазнала виробнича собівартість 1 ц виробленої продукції, яка по приросту живої маси дещо наблизилася до економічно обґрунтованого рівня, адже показник

2016 року взагалі перевернує будь-яку економічну ефективність вирощування великої рогатої худоби, враховуючи той факт, що рівень цін на цю продукцію нижче собівартості в 4 рази, що однозначно вказує на значний рівень збитковості такого виду діяльності.

У процесі аналізу витрат на підприємстві необхідним є визначення факторів, що впливають на їх формування та зміну впродовж виробничого циклу.

Із метою виявлення причин високої собівартості виробництва проаналізуємо структуру витрат на виробництво продукції тваринництва (Табл. 6).

Таблиця 6

Склад та структура витрат на виробництво продукції в галузі тваринництва в ТОВ «Трофімова»

Статті витрат	Роки						В середньому за 2016-2018 роки	
	2016		2017		2018			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
На оплату праці	302,8	4,6	483,4	8,9	486,6	11,7	424,3	7,8
Відрахування на соціальні потреби	66,6	1,0	106,3	2,0	107,1	2,6	93,3	1,7
Матеріальні витрати, всього	6031,7	81,2	3877,2	71,6	3039,8	73,0	4316,2	75,9
у тому числі:								
– корми	4590,4	69,1	3127,5	57,8	2267,8	54,4	3328,6	61,6

– з них покупні	543,6	8,2	343,9	6,4	-	-	-	-
– пальне і мастильні матеріали	239,9	3,6	272,4	5,0	228,2	5,5	246,8	4,6
– електроенергія	97,8	1,5	50,9	0,9	100,5	2,4	83,1	1,5
– запасні частини і ремонтні матеріали	49,4	0,7	17,2	0,3	30	0,7	32,2	0,6
– оплата послуг сторонніх організацій	412,3	6,2	409,2	7,6	413,3	9,9	411,6	7,6
Амортизація ОЗ	16,1	0,2	8,9	0,2	19,3	0,5	14,8	0,3
Інші витрати	864,1	13,0	936,5	17,3	512,9	12,3	557,2	10,3
Разом	6639,4	100,0	5412,3	100,0	4165,7	100,0	5405,8	100,0

Із даних *Табл. 6* спостерігаємо, що суттєву частину витрат складають матеріальні витрати – 75,9 %. Серед них на першому місці – витрати на корми – 61,6 %, на другому – витрати на оплату послуг сторонніх організацій – 7,6 %, на третьому – пальне та мастильні матеріали – 4,6 %.

Серед нематеріальних витрат 10,3 % у структурі витрат займають інші витрати. Лише близько 8 % в структурі витрат складають витрати на оплату праці, що є дуже незначним показником, але спостерігаємо позитивну тенденцію зростання цього показника.

У динаміці в абсолютних величинах спостерігаємо скорочення витрат у цілому та по всіх статтях, що обумовлено скороченням обсягів виробництва та поголів'я тварин у господарстві. В структурі витрат відбуваються такі зміни – дещо скорочується питома вага матеріальних витрат і збільшуються витрати на оплату праці та амортизація.

Висновки. Наведені у своїй логічній послідовності аргументи актуалізують та об'єктивізують проблематику використання бенчмаркінгу в діяльності різних за розміром сільськогосподарських підприємств України: від малих фермерських господарств, розміром 30–300 га, до величезних агрохолдингів, які мають у своєму розпорядженні десятки та, навіть, сотні тисяч гектарів землі.

Згідно з проведеним аналізом діяльності сільськогосподарського підприємства можна зробити висновок, що насамперед необхідним є зниження собівартості продукції тваринництва, адже запас росту цін на продукцію скотарства є доволі незначним порівняно з цінами на світовому ринку. Також важливим елементом розвитку тваринництва є державна підтримка виробників м'яса і молока, яка здійснюється в усіх розвинених країнах, відрізняючись лише формою та змістом.

Сільгоспідприємства України повинні мати змогу отримати нові ідеї із вдосконалення та розвитку свого бізнесу, обмінятися досвідом з іноземними колегами, визначити свої слабкі та сильні сторони (у порівнянні з іншими), дізнатися, наскільки ефективні та конкурентоспроможні окремі технології, якими є перспективи розвитку тієї чи іншої галузі.

Список використаних джерел:

1. Мищак І. М. Проблеми і перспективи законодавчого забезпечення інноваційного розвитку в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 6. С. 34–43. <https://doi.org/10.32886/instzak.2018.06.05>
2. Горностаєва Ж. В. Бенчмаркінг в сфері услуг: монографія. Шахты: ГОУ ВПО «ЮРГУЭС», 2009. 97 с.
3. Bruckhardt W. Цикл ключових питань про бенчмаркінг: новаторське і компетентне створення цінності. *Зарубіжні маркетингові дослідження*. 2005. № 3. С. 9–11.
4. Camp R. C. Benchmarking. The Search for Industry Best Practices That Lead to Superior Performance. ASQC Industry Press, Milwaukee, Wisconsin, 1989.
5. Watson G. H. Strategic Benchmarking: How to Rate your Company's Performance Against the World's Best. New York: John Wiley, 1993.
6. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования. М.: РИА «Стандарты и качество», 2003. 272 с.
7. Гришова І. Ю., Дяченко О. П. Дієвість механізмів державного управління в сфері протидії тіньовій економіці в Україні. *Право та державне управління*. 2016. № 3. С. 183–189.
8. Kopylenko, O., Gryshova, I., Diachenko, O. (2018). Leading institutional mechanism of the state regulation and the shadow economy. In:

Strielkowski, W. (ed.). *Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Vol. 217. P. 60–68. doi: 10.2991/icseal-18.2018.10

9. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L., Glushko O. V. The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. № 4. P. 75–80.

10. Галицький О. М., Лівінський А. І., Дяченко О. П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 93–98.

11. Rusan, V., Diachenko, O. Institutional frameworks for agrarian sector development in the context of ensuring the economic security of state. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2019. № 2. С. 117–122. <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.12>

12. Gryshova I., Petrova M., Tepavicharova M., Diachenko A., Gutsul T. Model for selection of a management team to ensure the sustainability and development of the business organizations. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2019. № 7(1). P. 690–703. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(49\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(49))

References:

1. Myshchak, I. M. (2018). Problems and Prospects of Legislative Support of Innovation Development in Ukraine. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 6, 34–43. doi: <https://doi.org/10.32886/instzak.2018.06.05> [in Ukrainian].

2. Gornostaeva, Zh. V. (2009). *Benchmarking v sfere uslug: monografija*. Shahty: GOU VPO «JuRGUJeS» [in Russian].

3. Bruckhardt, W. (2005). Tsykl kliuchovykh pytan pro benchmarkinh: novatorske i kompetentne stvorennia tsinnosti. *Zarubizhni marketynhovi doslidzhennia*, 3, 9–11 [in Ukrainian].

4. Camp, R. C. (1989). *Benchmarking. The Search for Industry Best Practices That Lead to*

Superior Performance. ASQC Industry Press, Milwaukee, Wisconsin.

5. Watson, G. H. (1993). *Strategic Benchmarking: How to Rate your Company's Performance Against the World's Best*. New York: John Wiley.

6. Andersen, B. (2003). *Biznes-processy. Instrumenty sovershenstvovaniya*. M.: RIA «Standarty i kachestvo» [in Russian].

7. Hryshova, I. Yu., Diachenko, O. P. (2016). Diivist' mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia v sferi protydii tin'ovij ekonomitsi v Ukraini. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 3, 183–189 [in Ukrainian].

8. Kopylenko, O., Gryshova, I., Diachenko, O. (2018). Leading institutional mechanism of the state regulation and the shadow economy. In: *Strielkowski, W. (ed.). Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 217, 60–68. doi: 10.2991/icseal-18.2018.10

9. Gryshova, I. Yu., Shestakovska, T. L., Glushko, O. V. (2017). The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 4, 75–80 [in Ukrainian].

10. Halyts'kyj, O. M., Livins'kyj, A. I., Diachenko, O. P. (2019). Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 3, 93–98 [in Ukrainian].

11. Rusan, V., Diachenko, O. (2019). Institutional frameworks for agrarian sector development in the context of ensuring the economic security of state. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2, 117–122. <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.12> [in Ukrainian].

12. Gryshova, I., Petrova, M., Tepavicharova, M., Diachenko, A., Gutsul, T. (2019). A model for selection of a management team to ensure the sustainability and development of the business organizations. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(1), 690–703. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(49\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(49))

Стаття надійшла до редакції 4 жовтня 2019 р.